

خطابه جناب آقای دکتر محمد علی فقیه

رئیس محترم دانشگاه آذربایجان

در جلسه افتتاح

کنگره ابو نصر محمد فارابی

مجالس بزرگداشت دانشمندان و متفکران و مفاخر تاریخی در واقع کلاسهای همگانی و اجتماعی محسوب می شود. اگر در کلاسهای محدود مدارس و مکاتب دروس معینی از دیدگاهی محدود و مشخص به گروهبی معدود آموخته می شود در این کلاسهای اجتماعی درسی اساسی تر و بجای شگرفتر که جامع جهات انسانی و ملی و علمی و ارشادی است مطرح می شود. از نظر انسانی بزرگداشت اندیشمندانی که فارغ از قالبهای تنگ قومی و نژادی و جغرافیایی به راز آفرینش و سعادت انسان و تعالی دانش بشری اندیشیده و خدمت کرده اند درسی است برای جوامع و اقوام متشمت و بیدارباشی است برای کوته نظران و کوته نظریها که فارغ از رنگ و نیرنگها به وحدت جامعه انسانی و آرمانهای اساسی بشری بیندیشند. از نظر ملی این نوع احتفالات در واقع تذکری است نسبت به اصالتهای گذشته و ارزشهای میراث تاریخی و انگیزه ای است برای ایجاد و تقویت

روحیه اعتماد به نفس و غرور مثبت اجتماعی و ملی. از نظر علمی فرصتی است برای متمرکز ساختن توجهات علمی و پژوهشی بر روی یکی از اوراق کتاب فرهنگ ملی و معارف جهانی و بحث و تحقیق و تدقیق برای روشن ساختن ارزشهای گوناگون یکی از مظاهر و مفاخر ذوق و اندیشه ایرانی. و بالاخره و شاید مهمتر از همه ارشادی است برای جوانان مملکت و نسل معاصر که گذشته میهن خود را نیک بشناسند و از توفیقات عظیم نیاکان خود در راه دانش و بینش و خدمت به جامعه انسانی الهام بگیرند و تجارب معتبر و موفق دیروز را سرمشق کوشش و تلاش امروز قرار دهند.

ابونصر محمد فارابی فیلسوف و حکیم بزرگ، که از تاریخ ۱۰ بهمن تا امروز دانشگاهها و مؤسسات آموزش و پژوهش عالی ایران با تشکیل مجالس بحث و تحقیق اهتمامی خاص به بررسی افکار و معرفی آثار و تجلیل از مقام والای او در قلمرو فلسفه و معارف اسلامی مبذول داشته‌اند، یکی از بزرگترین و برجسته‌ترین مظاهر نبوغ علمی و فکری ایران و اسلام و یکی از درخشانترین چهره‌های فرهنگ جهان به شمار می‌رود و در مدت تقریباً ده قرن که از وفات این فیلسوف می‌گذرد می‌توان جای پای او را در مسیر حکمت شرق و فلسفه غرب مشاهده کرد.

فارابی در حدود ۲۶۰ هجری متولد شده و به سال ۳۳۹ (مطابق با ۹۵۰-۸۷۲ میلادی) در گذشته است. زادگاه او وسیح فاراب در مرز شرقی قلمرو سامانیان است و نویسندگان موثق القولی چون ابن ابی اصیبعه و شهرزوری و ابن الندیم او را از سلالة فارسی و حتی خراسانی دانسته‌اند.

از زندگی فارابی آگاهی کافی نداریم جز اینکه می‌دانیم شاگرد یوحنا بن حیلان مسیحی و با ابوبشر مثنیٰ مربوط بوده و سالهای متمادی از زندگی خود را به آنرا گذرانده و در هر حال مردی بزرگ از قلمرو پهنانور ایران و اسلام محسوب می‌شود و حتی شعر فارسی نیز به او نسبت داده‌اند، چنانکه این رباعی (در مجمع الفصحای هدایت):

اسرار وجود خام و ناپخته بماند   وان گوهر بس شریف ناسفته بماند
هر کس به دلیل عقل چیزی گفتند   آن نکته که اصل بود ناگفته بماند

اگرچه با نظری اجمالی به آثار فارابی می‌توان فهرست مفصلی از آراء و نظریات و تجلیات اندیشه او ارائه داد ولی شاید چند مسأله اساسی به عنوان دلایل اهمیت و اصول شخصیت فکری او قابل ذکر باشد:

فارابی معتقد بود فلسفه از دوران حکمای یونان تارو زگار او در همه جا منسوخ و متزلزل شده و اکنون باید در موطن جدیدش که قلمرو اسلامی باشد تجدید حیات بکند. شاید خود فارابی بیش از همه و پیش از همه در راه این تجدید حیات کوشش کرده پس از مطالعه دقیق و عمیق فلسفه یونان و احراز تسلط بر معارف دینی به پایگاه ابداع و تصرف رسید و با گزارش آثار یونانی و بخصوص بخش بزرگ آثار ارسطو در منطق و فلسفه ارسطو را به سرحد عظمت و حکمت بلا منازع در پهنه فلسفه رسانید و معلم اول را در حوزه فلسفی و علمی اسلام نیز از همان سیطره دوران اسکولاستیک در اروپا بر خوردار ساخت. خدمت فارابی به ارسطو و افلاطون در سطحی بالاتر و پهنه‌ای وسیعتر از حوزه فلسفی اسلام یعنی در قلمرو

مطالعات فلسفی جهان نیز درخور اعتنا و توجه است بدین ترتیب که پس از زوال شارحان بزرگ اسکندریه فارابی بار دیگر یاد آنان را زنده ساخت و با تجدید همان مساعی دوران مناسب تازمای برای نشو و نما و ارتقای ارسطو و فلسفه مشائی به وجود آورد.

در التیام و توفیق بین فلسفه افلاطون و ارسطو رنجی فراوان بر خود هموار ساخت و اهتمامی سخت کوشانه مبذول داشت ولی هدف او از این کوشش بیش از آنکه جنبه علمی و فلسفی داشته باشد از اعتقاد به اصالت معرفت و وحدت دانش و بینش سرچشمه می گرفت و بر این اساس بود که اختلاف بین دو حکیم بزرگ قابل تصور نیست و اگر اختلافی دیده میشود نتیجه تصور فهم مردم یا ضعف زبان و وسیله بیان و یا رمزی بودن آراء افلاطونی است. اگر چه او در جمع و توفیق بین این دو حکیم توفیق نیافت ولی آراء منسوب به افلاطون و ارسطو را از دیدگاه شارحان نو افلاطونی جمع کرد.

توجه به ارتباط دین و فلسفه یا نسبت ایمان و تعقل و اعتقاد به اصول و مبادی فلسفی در امر سیاست یا فلسفه مدنی و تحکیم موقع فلسفه در قبال قشریون و ارباب کلام از جمله مساعی فارابی محسوب می شود.

پس از فلسفه دانشهای موسیقی و طب و ریاضی به ترتیب مورد توجه فارابی بوده و کارهای او را بطور کلی به سه بخش می توان تقسیم کرد: گزارش آثار یونانی، نظریات ابداعی و تصرفات اجتهادی در منطق و فلسفه و حکمت و اخلاق، تحلیل دانشها و هنرهای عملی از دیدگاه علمی

وفلسفی از قبیل موسیقی .

روش فارابی در تحلیل نهائی نوعی روش نو افلاطونی اسلامی است و از ترکیب شیوه افلاطون و ارسطو با دیدگاه فلوطین و اصول دیانت اسلام فلسفه خاص فارابی به وجود آمده است و اصول عرفان که گاهی در عقاید او راه یافته بر ابهام و دشواری فلسفه وی افزوده .

اگرچه فلاسفه بعد از فارابی همگی موافق آراء او نبوده اند ولی حضور علمی فارابی در آثار و تألیفات بعدی مثل اخوان الصفا و ابن سینا و ابن رشد مسلم می باشد و آراء سیاسی او نیز که کمی دیرتر مورد توجه قرار گرفته تا مدتی مدید مورد اعتنا بوده است .

طرح مدینه فاضله، متفاوت با مدینه فاضله افلاطون ، نظام مطلوب اجتماعات انسانی و انواع اجتماعات کامل و ناقص از مهمترین نظریات او به شمار می رود و شرایط و صفات و خصلت های ریاست که بر شمرده جامع ویژگی های فلسفی و اخلاقی متناسب با محیط اسلامی و حتی محیط انسانی است .

ابونصر محمد فارابی از پر تو خدمت وسیع و اساسی خود به فلسفه آماده ساختن زمینه برای شروع دوران اسکولاستیک اسلامی « مؤسس فلسفه اسلامی » شناخته شده و لقب « معلم ثانی » در قلمرو فرهنگ اسلامی و Magister Secundus در مکتب لاتین که اختصاص به او دارد نماینده پایگاه رفیع و نفوذ و اعتبار استثنائی این حکیم است .

دانشگاه آذربایجان مباحثی است که با برگزاری مجلس بحث علمی درباره فارابی از تاریخ ۱۲ تا ۱۴ اسفند ماه با شرکت گروهی از دانشمندان

و استادان والامقام ایرانی و خارجی به عنوان آخرین مرحله مجالس بزرگداشت فارابی نام و یاد این بزرگ را گرامی می‌دارد و امیدوار است از خلال مباحثات این مجلس علمی و خطابه‌هایی که دانشمندان فارابی‌شناس در این سه روز ایراد خواهند کرد فواید علمی ارزنده حاصل گردد و گامی قابل توجه در راه معرفی و بررسی ارزشهای فلسفی و علمی آراء و آثار معلم ثانی برداشته بشود.

اجازه می‌خواهم به نام نامی شاهنشاه آریامهر، که با عنایت حکیمانه به فواید و مزایای تجلیل از مفاخر فرهنگی و تاریخی و اهمیت معرفی خداوندان دانش و بینش لزوم تشکیل این قبیل مجالس بحث و تحقیق را تأکید و مقرر فرموده‌اند، شروع فعالیت مجلس بحث علمی درباره ابونصر فارابی را اعلام و ضمن عرض خیرمقدم به مهمانان عالیقدر توفیق دانشمندان شرکت‌کننده در این مجمع علمی را آرزو بکنم.